

УДК 37.036



Блудова Ю. О.

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ЗАСОБАМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ

А Проведений аналіз нормативно-правових документів і психолого-педагогічної літератури щодо проблеми естетичного виховання та необхідності вивчення регіональної культурно-історичної спадщини при формуванні художньо-естетичного смаку молодших школярів. Обґрунтовані теоретичні засади розроблення технології формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

Ключові слова: технологія, естетичне виховання, художньо-естетичний смак, регіональна культурно-історична спадщина.

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку теорії та практики естетичного виховання та формування художньо-естетичного смаку в Україні характеризується пошуком відповіді на низку актуальних питань, пов'язаних із проблемою особистості, розвитком її потенційних сил і можливостей, формуванням системи духовних цінностей, на які б вона могла спиратися у повсякденному житті, навчанні, праці, спілкуванні, творчості. І хоча вважається, що основним способом прищеплення підростаючій особистості художньо-естетичних цінностей є її залучення до системи естетичної роботи в школі, проте реальне здійснення цієї роботи потребує розроблення спеціальних технологій, комплексних проектів і програм художньо-естетичного розвитку особистості на рівні сім'ї, школи, регіону, держави тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі естетичного виховання, формування художньо-естетичного смаку, його ролі в розумінні прекрасного розкривали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні науковці. Смак як естетичну категорію розглядали А. Ахметов, Ю. Борев, О. Буров, А. Зись, І. Зяюн, Е. Ільєнков, Н. Калашник, М. Кіященко, Л. Коган, Н. Лейзеров, Л. Левчук, А. Лосев, І. Маца, Н. Миропольська, Б. Неменський, М. Овсянников, В. Скаторищиков. Питання формування естетичного смаку у різних вікових періодах досліджували В. Бутенко, Ю. Гільбух, Г. Пономарьова, Г. Шевченко, С. Мазоян. Формування естетичного смаку різними засобами вивчали Т. Бабенко, Л. Масол, В. Панченко, Я. Пономарьов та ін. Вплив естетичного смаку на розвиток особистості розглядали І. Бех, С. Долуханов, М. Євтух, О. Лук, Л. Ритікова та ін.

Мета статті. Розкрити теоретичні засади розроблення технології формування художньо-естетично-

го смаку молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

Виклад основного матеріалу. За роки незалежності в Україні визначені нові пріоритети розвитку освіти й виховання та розпочато складний процес її модернізації з урахуванням потреб сучасного інформаційно-технологічного суспільства. Актуальність проблеми педагогічних технологій визначається тим, що її дослідження пропонує шляхи розв'язання багатьох назрілих суперечностей сучасної освіти [8]. Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише завдяки широкому запровадженню нових педагогічних технологій, що спрямовані на всебічний, гармонійний розвиток дитини [5].

За визначенням І. Прокопенка та В. Євдокимова, педагогічна технологія – це система науково обґрунтованих дій і взаємодій елементів навчального процесу, здійснення яких гарантує досягнення поставлених цілей навчання [8].

Провідним у будь-якій технології вважається детальне визначення кінцевого результату і точне досягнення його. А передумовами застосування поняття «технологія» щодо процесів у виробничій чи соціальній сферах є їх запрограмованість, окресленість кінцевих властивостей передбачуваного продукту, засобів його створення, цілеспрямоване моделювання умов їх здійснення, а також реальне функціонування цих процесів [4].

Структуру педагогічної технології в своїх працях ґрунтовно розглядає А. Клименко та І. Дичківська [4; 6], які вважають, що до структури технології входять: концептуальна основа; змістова частина; процесуальна частина.

Концептуальною основою дослідження були наступні нормативні документи: Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ

століття»), Державний стандарт початкової загальної освіти, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, Комплексна програма художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.

Змістова частина містить у собі загальну мету художньо-естетичного виховання та конкретну, яку ставимо перед собою у дослідженні.

Загальна мета художньо-естетичного виховання сформульована в Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Вона полягає в тому, щоб у процесі сприймання, інтерпретації творів мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвивати естетичну свідомість, загальнокультурну компетентність, потребу в духовному самовдосконаленні, сприятиме всебічному розвитку особистості з високим національним культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного. Фундаментом художньо-естетичного виховання має стати регіональна культурно-історична спадщина, скарби народно-пісенної, поетичної, декоративно-прикладної творчості, художніх ремесел тощо.

Тож постає необхідність створити цілісну систему виховання молоді, максимальне входження національно-народного елементу в повсякденну духовність молодших школярів, визначити художньо-естетичні пріоритети в галузі національного виховання, виробити міждисциплінарні підходи до проблеми художньої культури з обґрунтуванням методологічних орієнтирів [7].

Спираючись на загальну мету художньо-естетичного виховання, ставимо конкретну мету: формування художньо-естетичного смаку молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

На основі аналізу праць Т. Аболіної та Н. Миропольської [1], виокремлюємо три важливі напрями формування у молодших школярів повноцінного естетичного сприйняття творів регіональної культурно-історичної спадщини:

1. Систематичне і цілеспрямоване виховання в учнів інтересу і любові до регіональної культурно-історичної спадщини, ознайомлення з культурними надбаннями регіону.

2. Педагогічний аналіз творів народного мистецтва, їхнє обговорення, підготовка учнів до знайомства з твором.

3. Розвиток у школярів здатності осягати моральний зміст твору, його художню цінність через весь комплекс його виразних засобів.

Під час розкриття процесуальної частини нами були розглянуті особливості організації освітнього процесу задля ефективного формування художньо-естетичного смаку молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини.

Формування художньо-естетичного смаку розглядається як процес не миттєвий, а тривалий. Аналіз спеціальної літератури з проблеми дослідження показав, що в науці смак розглядався, головним чином як категоріальна сторона естетики, естетичної свідо-

мости, а також як складова естетичної культури в цілому. Однак мало досліджувався процес формування художньо-естетичного смаку саме у молодших школярів.

Зміст роботи з формування художньо-естетичного смаку засобами регіональної культурно-історичної спадщини орієнтований на навчально-виховні і пізнавальні завдання навчальної програми. Суть педагогічних завдань, спрямованих на формування художньо-естетичного смаку молодших школярів в освітньому процесі загальноосвітньої школи, виражається у підвищенні ролі ідейно-морального, художнього та естетичного виховання молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини, прищеплення любові до народного мистецтва регіону, виховання ціннісного ставлення до прекрасного в дійсності й залучення до охорони, збереження, примноження надбань регіональної культурно-історичної спадщини й художнього збагачення навколишнього середовища; у розвитку художніх і творчих здібностей, образного мислення; розвитку естетичного сприйняття, естетичних почуттів і переживань, отримання естетичної насолоди від споглядання прекрасного в природі і в дійсності; у формуванні готовності до творчої діяльності, виробленні практичних художніх навичок і вмій із метою збагачення здібностей цінувати і розуміти народне мистецтво і надбання регіональної культурно-історичної спадщини, залучення школярів до художньої творчості.

На основі проаналізованої літератури нами була розроблена технологія формування художньо-естетичного смаку молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини у системній єдності компонентів її організації й реалізації (цілі, завдання, принципи, зміст, форми, методи, критерії), розроблені нові факультативи і спецкурси, що становлять наскрізні курси, сформульований їхній зміст.

Метою процесу формування художньо-естетичного смаку засобами регіональної культурно-історичної спадщини є забезпечення високого рівня сформованості художньо-естетичного смаку.

Результативність функціонування технології забезпечується насамперед принципами організації освітнього процесу та складність виховного процесу потребує, щоб його цілеспрямована організація здійснювалася на основі єдиних принципів, яких повинні дотримуватися кожна школа і кожен вихователь.

У ході теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури та узагальнення досвіду вітчизняних і зарубіжних науковців (О. Вишневецького, І. Зайченко, Н. Мойсеук, В. Омеляненка, А. Кузьмінського, Г. Падалки, С. Пальчевського І. Подласого, О. Савченко, М. Фіцули та ін.) були виділені такі принципи організації освітнього процесу: гуманізації та демократизації освітнього процесу; активності, самоактивності й саморегуляції; системності; комплексності й міждисциплінарної інтегрованості; наступності та неперервності; цілеспрямованості; культуровідповідності; народності та етнічності; природовідповідності; індивідуальності та диференціальності; креативності; єдності виховання та життєдіяльності; виховання особистості в колективі; полісуб'єктного підходу; фасилітації; емоційної насиченості навчально-виховного процесу.

Реалізація окреслених принципів у процесі організації навчально-виховного процесу для формування ху-

дожньо-естетичного смаку молодших школярів дасть змогу розкрити творчий потенціал учнів, стимулювати їх до активної інтерпретаційної діяльності, розширити їх кругозір у сфері знань з регіональної культурно-історичної спадщини, стане запорукою довірливої творчої взаємодії між дітьми і вчителями.

Технологія формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку містить наступні компоненти: психофізіологічний (включає природні задатки й здібності особистості); емоційно-емпатійний (включає естетичне сприйняття, естетичні почуття, естетичні переживання, естетичну насолоду); мотиваційний (містить естетичні інтереси й потреби особистості); когнітивний (показником є інтелектуальний розвиток, естетичний досвід, погляди і уявлення особистості); діяльнісно-творчий (відображає готовність особистості до творчої діяльності та її художньо-творчі вміння).

Вітчизняні та закордонні науковці (В. Безпалько, С. Гончаренко [2; 3] та ін.) у своїх роботах акцентували увагу на необхідності визначення етапів педагогічного дослідження. У нашому дослідженні етапами технології визначено: діагностико-мотиваційний (передбачає визначення вихідного стану сформованості художньо-естетичного смаку молодших школярів; стимулювання мотивації щодо формування художньо-естетичного смаку; організація сприятливої освітньої діяльності), змістово-діяльнісний (передбачає формування художньо-естетичного смаку молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини за допомогою методичного інструментарію); рефлексивно-корегувальний (передбачає аналіз рівнів сформованості художньо-естетичного смаку учнів; пошук ефективних шляхів індивідуальної корекції подальшого формування художньо-естетичних смаків).

Змістом педагогічної технології є система знань, практичних умінь і навичок, розвиток творчих здібностей і креативності в освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу.

У ході наукового пошуку виявлено, що сучасні загальноосвітні навчальні заклади мають значний досвід застосування традиційних методів під час освітнього процесу. Це бесіди, диспути, збори, ігри, гурткова робота, самостійна пошукова робота з науковою, періодичною та художньою літературою, підручниками. Не менш важливим і дієвим є підготовка доповідей учнями. Вони дозволяють донести необхідну інформацію, акцентувати увагу учнів на ключових аспектах теми, ознайомити з різними концепціями та підходами до проблеми, зробити загальні висновки, проводити паралелі з регіональними традиціями та звичаями Харківщини.

Проте традиційні методи не завжди орієнтовані на активну творчість учнів, на їхнє самостійне і спільне прийняття рішень. Тому важливу роль у формуванні художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку повинні відігравати активні методи. Вони стимулюватимуть творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базуються на принципі багатосторонньої взаємодії.

Не менш важливою є організація позааудиторної діяльності. Тут можна застосовувати такі форми та

методи як: тематичні предметні тижні, лекції, творчі зустрічі з діячами культури та мистецтва Харківщини, екскурсії та експедиції краєзнавчого та етнографічного спрямування, проведення диспутів, дебатів, запровадження нових спецкурсів тощо. Належну увагу необхідно приділяти також діяльності творчих гуртків різного спрямування, мистецьких організацій. Співпраця з ними дає можливість дітям отримати безпосередній досвід у вивченні надбань регіональної культурно-історичної спадщини, а з іншого – долучити їх до проведення різноманітних заходів, у тому числі з етнографічної та народознавчої тематики.

Процес формування художньо-естетичного смаку молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини представлено у вигляді схеми (рис. 1).

Ефективність вищезазначеної технології буде вищою, якщо вона буде реалізовуватись за наступних педагогічних умов:

1. Збагачення змісту освітнього процесу початкової школи надбаннями регіональної культурно-історичної спадщини.

2. Інтеграції естетичних знань у сферу діяльності молодших школярів, включення учнів в активне самостійне оцінювання творів мистецтва на умовах усвідомленого художнього образу та набуття ними власного досвіду створення художнього образу в художньо-естетичній діяльності.

3. Підвищення художньо-естетичної культури вчителів і батьків у використанні знань із культурно-історичної спадщини регіону у сфері формування художньо-естетичного смаку молодших школярів.

Висновки. Зростання національної самосвідомості, що характеризує наше суспільство на сучасному етапі, гостро ставить проблему виховання дітей і молоді засобами національної культури і, насамперед, надбаннями регіональної культурно-історичної спадщини, яка є першим кроком перед опануванням багатствами світової культури, загальнолюдських духовних цінностей і формування художньо-естетичного смаку. Також звернення до надбань регіональної культурно-історичної спадщини визначається не тільки соціальним значенням, але й її національною обумовленістю: через залучення дітей до фольклору, декоративно-прикладного мистецтва, народних традицій народ продовжує, себе, генерує свій дух, характер, прагнення кожного народу до збереження і відродження своєї культури.

Список використаних джерел

1. Аболина, Т. Г. Эстетическое воспитание в школе / Т. Г. Аболина, Н. Е. Миропольская. – Киев : Выш. шк., 1987. – 93 с.
2. Безпалько, В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Безпалько. – Москва : Просвещение, 1989. – 254 с.
3. Гончаренко, С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Дичківська, І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. – Київ : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / упоряд. : О. В. Стебна, А. О. Соценко – Харків : Вид. група «Основа», 2006. – 176 с.
6. Клименко, А. В. Методология и методика педагогического исследования, постановка цели и задач исследования : учеб. пособ. / А. В. Клименко, А. А. Калита, Э. П. Бережная. – Киев : НИИ педагогики УССР, 1988. – 99 с.
7. Литвин-Кіндратюк, С. Д. Формування художньо-естетичної культури школярів засобами народознавства / С. Литвин-Кіндратюк, Г. Білавіч. – Івано-Франківськ : Плай, 1998. – 118 с.
8. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології : навч. посіб. // І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. – Харків : Колегіум, 2005. – 224 с.

*Дата надходження до редакції
авторського оригіналу : 04.01.2017*

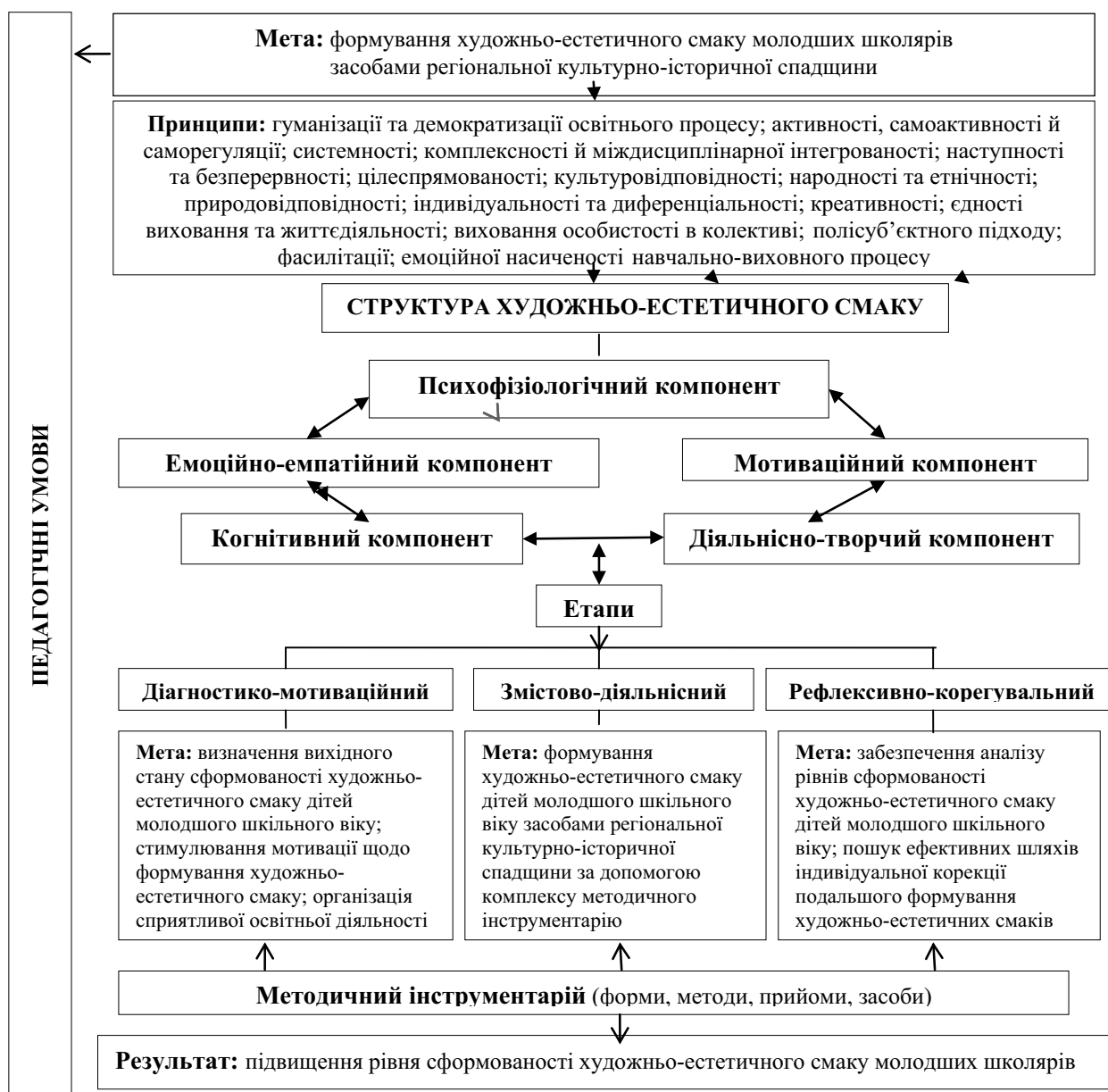


Рис. 1. Технологія формування художньо-естетичного смаку молодших школярів засобами регіональної культурно-історичної спадщини

Блудова Ю. А. Технологія формування художньо-естетичного смаку засобами регіональної культурно-історичного насліддя.

А Проведен аналіз нормативно-правових документів і психолого-педагогічної літератури по проблемі естетичного виховання і необхідності вивчення регіональної культурно-історичного насліддя при формуванні художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. Обґрунтовані теоретичні основи розробки технології формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичного насліддя.

Ключевые слова: технологія, естетичне виховання, художньо-естетичний смак, регіональна культурно-історичне насліддя.

Bludova Y. O. Technology of formation of artistic aesthetic tastes by means of regional cultural and historical heritage.

S In the article the analysis of legal documents, and psychological and pedagogical literature on the problem of aesthetic education and the need to explore the regional cultural and historical heritage in the formation of artistic and aesthetic taste of younger students. Grounded theoretical basis for the development of technology of formation of artistic and aesthetic tastes of children of primary school age by means of regional cultural and historical heritage.

Key words: technology, aesthetic education, artistic and aesthetic taste, the regional cultural and historical heritage.